

AAN
de Voorzitter van de Tweede Kamer der
Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Uw brief van	Ons kenmerk MLB/LB/2003/15.963	Contactpersoon	Zoetermeer 6 mei 2003
Onderwerp beleidsbrief 'Bibliotheek in beweging' deel II		Doorkiesnummer	

Inleiding

Tijdens het algemeen overleg op 26 september 2002 over de beleidsbrief 'Bibliotheek in beweging' heb ik uw Kamer voor het vroege voorjaar van 2003 een voortgangsrapportage toegezegd over het proces van bibliotheekvernieuwing. Uw Kamer vroeg daarbij speciaal aandacht voor de navolgende punten:

1. de voortgang in het proces van bestuurlijke hervorming;
2. de verschillen tussen stad en platteland in de toerusting van bibliotheken;
3. de voortgang van het interdepartementaal overleg.

Met deze brief doe ik genoemde toezegging gestand. De brief besluit met enige opmerkingen over de verdere monitoring van het vernieuwingsproces en het recent vastgestelde werkprogramma 2003-2004 van de Stuurgroep Bibliotheken¹.

1. Voortgang in het proces van bestuurlijke hervorming

Mede op mijn verzoek, heeft de Stuurgroep Bibliotheken ultimo 2002 een status-quo rapportage laten opstellen omtrent de voortgang van de bestuurlijke herordening van provinciale en gemeentelijke bibliotheek-voorzieningen. U treft deze rapportage in de bijlage aan.

¹ De Stuurgroep Bibliotheken is ingesteld op basis van het koepelconvenant dat IPO, VNG en OCenW eind 2002 met betrekking tot het vernieuwingsproces zijn overeengekomen. Van deze Stuurgroep maken zowel de convenantpartners als het NBLC deel uit. De Stuurgroep heeft tot taak het vernieuwingsproces inhoudelijk te begeleiden en wordt daarin bijgestaan door het Procesbureau Bibliotheekvernieuwing.

Kern van het vernieuwingsproces is te komen tot kwaliteitsverbetering door betere samenwerking tussen bibliotheken en een actief provinciaal ondersteuningsnetwerk. Dit gebeurt door te werken aan de vorming van zgn. basisbibliotheken – een concept dat is ingevoerd door de Stuurgroep Meijer in zijn rapport “Open Poort tot Kennis” (2000) ter aanduiding van samenwerkingsverbanden voor het bereiken van een minimale schaalgrootte voor professionele dienstverlening. Ter stimulering van dit proces, speciaal in gemeentes met minder dan 30.000 inwoners, heeft mijn ambtvoorganger eind 2001 voor een periode van vier jaar de zgn. € 5.5 mln.-regeling ingesteld.

Mede als effect van deze stimuleringsregeling zijn alle provincies thans actief en zichtbaar bezig met de bibliotheekvernieuwing. De vorming van allianties tussen bibliotheken en de vorming of versterking van het provinciale bibliothekennetwerk staan in het hele land duidelijk op de agenda. In alle provincies zijn stuurgroepen, werkgroepen of projectgroepen actief of in oprichting. De voortgang van het proces verschilt per provincie.

De regiserende en coördinerende rol wordt in de diverse provincies verschillend vormgegeven: bibliotheekvernieuwing vraagt om maatwerk. Iedere provincie zoekt naar een juiste mix van *top down* en *bottom up* strategieën die aansluit bij de eigen situatie. Ook investeert de ene provincie meer eigen middelen in het proces dan de andere. Uit de rapportage van de Stuurgroep komt naar voren dat provincies die een duidelijke voorwaardenscheppende rol vervullen en richtinggevende kaders tot ontwikkeling laten komen, in het vernieuwingsproces een relatieve voorsprong hebben op andere provincies. Iedere provincie heeft inmiddels een beleidsplan 2001-2002 voor het openbaar bibliotheekwerk opgesteld als opmaat naar een breder, meerjarig provinciaal beleidskader dat dit jaar zal worden voorgelegd aan de Stuurgroep Bibliotheken. Daarmee zullen de bestuurlijke kaders zijn geschapen om te kunnen overgaan tot de daadwerkelijke vorming van basisbibliotheken, die in de praktijk ook wel worden aangeduid als bibliotheekclusters of regiobibliotheken.

In vrijwel alle provincies wordt thans gewerkt aan de omvorming van de provinciale bibliotheekcentrales (PBC's) of aan de instelling die in die provincie PBC-taken verricht. Echt gescheiden trajecten van basisbibliotheekvorming, netwerkvorming of omvorming van de ondersteunende instelling bestaan niet. De ontwikkelingen zijn steeds nauw verweven en in hun vormgeving onderling van elkaar afhankelijk.

Veruit de meeste gemeenten zijn actief betrokken bij het proces van bibliotheekvernieuwing. In deze fase van het proces gaat het vooral om bestuurlijke aspecten als planvorming en het vinden van partners. In een latere fase van het vernieuwingsproces zal de gemeentelijke betrokkenheid zich meer (moeten) gaan vertalen in het actief vorm en inhoud geven aan de vorming van basisbibliotheken. Overigens zijn diverse gemeenten al wel gevorderd in dit deel van het traject.

Tijdens het algemeen overleg van 26 september 2002 heeft uw Kamer ook aandacht gevraagd voor de rol van externe bureau's bij het proces van bestuurlijke hervorming en effectiviteit daarvan in relatie tot de kosten. Net als ik, is de Stuurgroep zeer alert op dit aspect en heeft hieraan afzonderlijk aandacht besteed in zijn rapportage. Vrijwel alle provincies maken gebruik van externe procesbegeleiding, voor de ondersteuning van werkgroepen of voor andere deeltrajecten van de bibliotheekvernieuwing. De mate waarin verschilt echter sterk per provincie. De Stuurgroep oordeelt positief over deze toegevoegde werk- en denkkraft. Het blijkt een effectief instrument om voortuitgang te boeken, speciaal in die provincies die nog aan het begin van het proces staan.

Het blijkt dat de gevolgde procedure rond de € 5,5 mln.-regeling – het jaarlijks indienen van beleidsplannen alsook de jaarlijkse verantwoording van de ontvangen gelden – wel eens als bureaucratisch ervaren. Dat is deels impliciet aan een zo'n complex proces met zoveel betrokken partijen. Daarnaast heeft dit te maken met toekennings- en verantwoordingsvoorschriften, die ik uiteraard niet kan veranderen. Wél heb ik getracht de informatie- en verslagleggingseisen zoveel mogelijk te vereenvoudigen; waar mogelijk heb ik desgevraagd de indieningstermijnen verlengd.

Over het algemeen komt uit de rapportage een beeld naar voren van enthousiaste inzet door alle betrokkenen, een enthousiasme dat echter ook wordt getemperd door onzekerheid over het financiële perspectief van de ingeslagen route. De partijen zijn bezorgd dat het proces van bibliotheekvernieuwing verzandt of zelfs wordt stilgelegd op het moment dat de feitelijke, inhoudelijke kwaliteitsslag aan de orde komt. In zijn sectoranalyse Bibliotheken, die op 14 april is uitgebracht, brengt de Raad voor Cultuur nadrukkelijk eenzelfde zorg onder de aandacht.

Ik deel die zorg, maar weet mij tegelijkertijd gebonden aan een economische realiteit die zeer weinig ruimte laat voor intensiveringen. Ik zal het aan mijn opvolger moeten overlaten om zich ten volle in te zetten voor een versterking van het traject "Bibliotheken in Beweging" op rijksniveau, en - samen met de overige convenantpartners - te blijven zoeken naar verdere wegen om de bibliotheekvernieuwing op vaart te houden.

2. Stad versus platteland

Het proces van bibliotheekvernieuwing beweegt zich op dit moment nog sterk in de fase van bestuurlijke herordering op provinciaal niveau. De provinciale ondersteuningsnetwerken worden, in samenspraak met gemeenten, afgestemd op de specifieke situaties in de diverse provincies. Deze maatwerk-invulling, gebaseerd op een dialoog tussen het provinciale en het lokale niveau, is opzichzelf een goede waarborg dat de belangen van de dun bevolkte gebieden goed tot hun recht komen in het vernieuwde bibliotheekbestel.

Wel blijkt dat met name de kleinere gemeenten ondersteuning kunnen gebruiken bij de uitwerking en invulling van hun opdrachtgeverschap. Enkele provincies komen tegemoet aan dit signaal door hiervoor extra middelen beschikbaar te stellen. In de rapportage van de Stuurgroep wordt bepleit hieraan ook op nationaal niveau aandacht te besteden.

Meer inhoudelijke aspecten van de bibliotheekvernieuwing, zoals de toerusting van bibliotheken op het platteland, zullen pas later in het traject aan bod komen. Ik neem aan dat zodra hierover meer informatie beschikbaar komt, mijn opvolger uw Kamer graag nader zal informeren. In deze brief beperk ik mij tot het signaleren van enkele bestuurlijke ontwikkelingen die relevant zijn voor de vraag naar toerustingsverschillen tussen stad en platteland.

In de uitwerking van de bibliotheekvernieuwing binnen de provincies blijken zich twee basisvarianten te ontwikkelen: het grote basisbibliotheekmodel en het netwerkmodel. Dit laatste model lijkt vooral aan te slaan in plattelandsgebieden. In een netwerkmodel onderhouden kleinere basisbibliotheek of anderszins samenwerkende bibliotheken nauwe relaties met elkaar binnen een provinciaal netwerk. Het facilitaire bedrijf verzorgt een gedelegeerd deel van de back-office functies; andere functies worden binnen het netwerk zelf opgepakt en uitgevoerd. Het facilitaire bedrijf ontwikkelt zich zo tot een bedrijf van en voor de (basis)bibliotheek.

Het netwerk en het facilitaire bedrijf tezamen compenseren als het ware de relatief geringe schaalgrootte van de bibliotheken. In gebieden met een brede verspreiding van voorzieningen blijkt dit model om praktische redenen vaak het beste vorm te geven en stimuleert het niet alleen de onderlinge samenwerking, maar ook de verbondenheid.

In het grote basisbibliotheekenmodel wordt toegewerkt naar de vorming van basisbibliotheeken met een verzorgingsgebied van 80.000 tot 120.000 inwoners, een provinciaal netwerk met een beperkt aantal eigen taken en een in omvang beperkt facilitair bedrijf. In deze variant voeren de basisbibliotheeken vele back office taken zelf uit en nemen zij producten en diensten in beginsel af van een provinciaal facilitair bedrijf. De kennis- en informatie functies worden zelf ter hand genomen, of van het facilitaire bedrijf dan wel derden afgenomen. Het spreekt voor zich dat deze variant vooral in grotere steden aanslaat.

Algemeen gesproken constateer ik dat in grotere gemeenten meer aandacht bestaat voor het openbaar bibliotheekwerk dan in kleinere. De reden daarvoor is dat in grotere gemeenten vaak al langer lopende relaties over en weer bestaan. Dikwijls is het bibliotheekwerk ook beter geïntegreerd in en verweven met het beleid van culturele, educatieve of sociale aard. Ook is in grotere gemeenten per definitie meer informatie beschikbaar.

Tenslotte blijkt uit de rapportage van de Stuurgroep dat kleinere bibliotheken voornamelijk vooral elkaar opzoeken, liever dan partnerschappen met een grotere bibliotheek aan te gaan, ook als dit het kwalitatief-inhoudelijk niveau van de dienstverlening ten goede zou komen. Daarom proberen enkele provincies actief te stimuleren dat grote en kleinere bibliotheken samenwerken in één basisbibliotheek.

3. Voortgang interdepartementaal overleg

De positionering die ik nastreef van openbare bibliotheken als knooppunt in een culturele, educatieve en sociaal-maatschappelijke infrastructuur, verlangt een intensivering van samenwerkingsrelaties tussen bibliotheken, overheden en maatschappelijke organisaties. Dit zal niet alleen de dienstverlening aan de burger ten goede komen, maar kan ook de nodige synergie opleveren. In dit verband heb ik tijdens het AO van 26 september 2002 aangegeven mij actief te zullen inzetten voor een bredere positionering van openbare bibliotheken op interdepartementaal niveau door overleg te starten met collega's van andere departementen.

Door het demissionair worden van het kabinet heb ik mij genoodzaakt gezien mijn ambities terzake aan te passen aan de realiteit. Ik heb personele capaciteit vrijgemaakt om op ambtelijk niveau de eerste verkennende gesprekken te starten en raakvlakken tussen het bibliotheek- en ICT-beleid en andere beleidsterreinen te inventariseren. Ik probeer daarmee voor mijn opvolger de voorwaarden te scheppen om het interdepartementale overleg snel en resultaatgericht te kunnen oppakken.

4. Tot besluit

De voorliggende rapportage van de Stuurgroep Bibliotheken zal als nulmeting fungeren voor de verdere monitoring van het vernieuwingsproces. Zoals de Stuurgroep in zijn aanbiedingsbrief daarbij aan mij stelt, biedt deze eerste rapportage reeds goede aanknopingspunten voor gerichte nadere acties.

Deze acties sluiten nauw aan bij het gedegen werkprogramma 2003-2004 dat de Stuurgroep mij begin dit jaar heeft aangeboden. In dit programma zijn de diverse voorliggende deeltrajecten van het vernieuwingsproces benoemd, gefaseerd en toegewezen aan de eerstbetrokken convenantpartners. Met dit werkprogramma wordt het proces van bestuurlijk-organisatorische vernieuwingsproces verder gestructureerd en "aangejaagd". En worden de kwalitatief-inhoudelijke aspecten van de bibliotheekvernieuwing krachtig op de rails gezet, zoals de certificering van bibliotheken volgens het INK-model (trekkers: NBLC en VNG) of de herpositionering van de zgn. wetenschappelijke steunfunctie (WSF)-bibliotheken binnen het provinciale ondersteuningsnetwerk (trekkers: IPO en WSF). Voor de eerste fase van dit werkprogramma heb ik de Stuurgroep Bibliotheken een intensiveringsbudget van € 250.000,- toegekend, additioneel op het bestaande werkbudget van € 680.000,- van het Procesbureau Bibliotheekvernieuwing, het uitvoeringsorgaan van de Stuurgroep. Ik verwacht dat in de jaarlijkse vervolgrapportages van de Stuurgroep de effecten van het werkprogramma, naast die van de zgn. € 5.5 mln. regeling, zichtbaar zullen worden.

Voor wat betreft de verdere financiering van het vernieuwingsproces kan en wil ik geen voorschot nemen op de plannen van mijn opvolger. Wel zal ik, mede in het licht van de door uw Kamer aangenomen motie van ondersteuning (motie Hamer, kenmerk 28.600-VIII, nr. 80.), mijn opvolger nadrukkelijk en in positieve zin wijzen op dit belangrijke en ingrijpende traject en de uitvoering van het convenant dat is gesloten met IPO en VNG.

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

(mr. drs. C.H.J. van Leeuwen).